

แนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) ในอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 *

Guidelines for Developing Members of the Buffalo-Cow Bank Project under the Operations of the Foundation for Education and Development of Rural Areas (FEDR) in Mae Rim District, Chiang Mai Province, According to the Working Principles of King Rama IX

พระอรอนน์ แป้นราม¹, ถนัด บุญชัย², และ กิตติศักดิ์ โชติกเดชานรงค์³
PhraArnon Panram¹, Thanat Boonchai², and Kittisak Chotikadachanarong³

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่¹
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่^{2,3}
Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University¹
Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University^{2,3}
Corresponding Author, E-mail: arnon544@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิสังคมปัจจุบันของสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของ

* ได้รับความเห็นชอบ: 28 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 5 ตุลาคม 2568; ตีพิมพ์: 8 ตุลาคม 2568

ในหลวงรัชกาลที่ 9 การวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างสมาชิกทั้งหมดอำเภอแม่อริม 61 ครอบครัว และผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน เครื่องมือคือแบบสอบถามและสัมภาษณ์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และเชิงปริมาณด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลวิจัยพบว่า 1) ภูมิสังคมปัจจุบันของสมาชิก ส่วนใหญ่ฐานะปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ ทำเกษตร รายได้ไม่แน่นอน การเลี้ยงกิ้งดั่งเดิมกึ่งพัฒนา มีการลดต้นทุนผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสร้างรายได้ แม้ขาดความรู้เทคนิคและการเชื่อมโยงภายนอก แต่โครงการยังช่วยสร้างความมั่นคงและยกระดับคุณภาพชีวิต ภูมิสังคมและความพึงพอใจโดยรวมระดับมาก ความเข้มแข็งของกลุ่มอยู่ระดับปานกลางหรือน้อย การเชื่อมโยงภายนอกจำกัด

2) แนวทางพัฒนาคือยึดหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เน้นพึ่งพาตนเอง พัฒนาความรู้ เครือข่าย และอาชีพเสริม เช่น การดูแลสุขภาพสัตว์ ผลิตอาหารสัตว์ ปลุกผักสมุนไพร เกษตรเชิงท่องเที่ยว และการตลาดออนไลน์ เพื่อความยั่งยืนของสมาชิกและโครงการ

คำสำคัญ: ภูมิสังคม; โครงการธนาคารควาย-วัว; แนวทางการพัฒนา; หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

Abstract

This research aimed 1) examine the current socio-geographical context of the members of the Buffalo-Cow Bank Project under the operation of the Rural Study and Development Foundation in Mae Rim District, Chiang Mai Province; and 2) explore development guidelines for the project members based on the working principles of His Majesty King Rama IX. The research employed a sample group consisting of 61 project member households in Mae Rim District and 12 experts. Research instruments included questionnaires and interviews. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed that 1) The current socio-geographic context of the members revealed that most households had a medium to relatively low

economic status, with agriculture as their main occupation and unstable income. Livestock raising was semi-traditional and semi-modern, which helped reduce costs, produce organic fertilizer, and generate additional income. Although members lacked technical knowledge and external linkages, the project still contributed to economic stability and improved quality of life. Overall, the socio-geographic conditions and satisfaction levels were high, but group strength remained moderate to low due to limited external connections.

2) Development approaches should adhere to the working principles of King Rama IX, emphasizing self-reliance, knowledge and skills enhancement, network building, and supplementary occupations. These include animal healthcare, feed production, herbal and vegetable cultivation, agro-tourism, and online marketing, to ensure long-term sustainability for both members and the project.

Keywords: socio-geographic; buffalo-cow bank project; development guidelines; working principles of King Rama IX

1. บทนำ

โครงการธนาคารควาย-วัว เกิดจากแนวคิดของพระพุทธรพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล) ประธานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2521 เพื่อเปลี่ยนการทำบุญ ไถ่ชีวิตควาย-วัวให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยนำควาย-วัวที่ได้รับการไถ่ชีวิต มาเลี้ยงไว้ในวัดป่าตาราภิรมย์ แม่ริม เชียงใหม่ ต่อมาสัตว์ที่ไถ่ชีวิตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านการเลี้ยงเพราะเป็นการเลี้ยงในวัด เช่น การจัดการแรงงาน สุขภาพสัตว์ อาหารและน้ำ กฎหมายสงฆ์ ความสัมพันธ์กับชุมชน จึงพัฒนาก่อตั้งเป็นโครงการธนาคารควาย-วัว เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยมูลนิธิเป็นตัวกลางส่งต่อควาย-วัว ให้สมาชิกที่มีพื้นที่เลี้ยง เข้าร่วมฝึกอบรมและรับควาย-วัว ภายใต้ข้อกำหนด ห้ามฆ่า ห้ามทรมาน ห้ามจำหน่าย เมื่อแม่พันธุ์คลอดลูก สมาชิกต้องส่งลูกคืนมูลนิธิ 1 ตัว เพื่อเป็นการขยายโครงการ ระบบติดตามผลจากมูลนิธิถึงกลุ่มสมาชิก เพื่อติดตามความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหา โครงการจึงสร้างคุณค่าและมูลค่า สร้างอาชีพ

ทางเลือก เพิ่มรายได้ พร้อมสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร (มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท, 2562) อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของโครงการในบางพื้นที่ยังประสบปัญหาการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การจัดการในชุมชน บางพื้นที่ขาดความเป็นระบบ ทำให้ควบคุมทรัพยากรและติดตามข้อมูลการใช้งาน การผสมพันธุ์ หรือการแจกจ่ายไม่ครบถ้วน การขาดความเข้าใจในโครงการ ไม่เข้าร่วมอบรม สมาชิกบางคนไม่เข้าใจเป้าหมายและวิธีดำเนินงาน จึงเข้าร่วมโครงการไม่เต็มที่ หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข เช่น ไม่คืนลูกวัว/ลูกควาย หรือใช้ทรัพยากรไม่เหมาะสม สมาชิกบางคนขาดเครื่องมือและความรู้ในการดูแลสัตว์ ทำให้สัตว์เติบโตไม่ดีหรือเสียชีวิตก่อนเวลา ความร่วมมือและความขัดแย้งในชุมชน รายได้ที่ไม่แน่นอน ส่งผลกระทบต่อสมาชิกและความยั่งยืนของโครงการ

การวิจัยครั้งนี้จึงวิเคราะห์ภูมิสังคมของสมาชิกและบริบทของพื้นที่ เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพจริงของชุมชน โดยใช้ “หลักการทรงงาน” ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งมุ่งเน้นกระบวนการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” การพึ่งพาตนเอง และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า (ลลิต ถนอมสิงห์, 2557; วิไลลักษณ์ เรืองสม, 2560) การศึกษาครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด “ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่เน้นการพัฒนาคนควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2563)

ดังนั้น ผลจากการวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยเสนอแนวทางเชิงรูปธรรมในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัวให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และเสริมสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้จะส่งต่อให้โครงการธนาคารควาย-วัว ของมูลนิธิฯ ใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาสมาชิกและโครงการให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภูมิสังคมปัจจุบันของสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การศึกษาภูมิสังคมปัจจุบันของสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ประชากร เป็นสมาชิกทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 61 ครัวเรือน

เครื่องมือการวิจัย ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม โดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มออนไลน์ หรือจัดส่งเอกสารถึงตัวแทนกลุ่มในแต่ละหมู่บ้านต่าง ๆ หรือลงพื้นที่ด้วยตนเอง จำนวน 61 ครัวเรือน ประกอบด้วย คำถาม 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ

ส่วนที่ 2 สภาพการเลี้ยงควาย-วัว ผลผลิตและผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัวของสมาชิก

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม

ส่วนที่ 5 ความพึงพอใจ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

การหาคุณภาพของเครื่องมือ ที่ค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.80 – 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.890

การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ โดยผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

ขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการฯ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (หมายเลขรับรอง : IRBCMRU 2025/019.06.02) ผู้วิจัยขอบัณฑิตวิทยาลัยออกหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเสนอถึงมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามให้สมาชิกทั้งหมดโดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มออนไลน์ หรือจัดส่งเอกสารถึงตัวแทนกลุ่มในแต่ละหมู่บ้านต่าง ๆ หรือลงพื้นที่ด้วยตนเอง

เมื่อรับแบบสอบถามกลับทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ครบถ้วน ความเป็นเอกภาพ (หน่วยวัดของข้อมูลต้องเป็นหน่วยเดียวกัน) หากแบบสอบถามชุดไหนไม่สมบูรณ์ได้ดำเนินการปรับปรุงข้อมูลแบบสอบถาม หลังจากนั้นดำเนินการถ่ายทอดข้อมูลลงในแบบฟอร์มเพื่อนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมสังคมของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ สภาพการเลี้ยงควาย-วัว ผลผลิตและผลสัมฤทธิ์ของโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ใช้การแจกแจงความถี่และร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัว ของสมาชิก ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม ความพึงพอใจ ของโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติพรรณนา โดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของ Likert (1932) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

3. ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended) ผู้วิจัยได้นำมาจัดหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาแล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนา

3.2 การศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

ผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ คือผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของโครงการ
 2. เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำงานเกี่ยวกับโครงการ
 3. มีประสบการณ์ 3 ปี ด้านการทำงานโครงการธนาคารควาย-วัว
 4. เป็นสมาชิกของโครงการ ได้แก่ ฝ่ายจัดหา จำนวน 3 คน ฝ่ายบริหาร จำนวน 3 คน
- เจ้าหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ จำนวน 3 คน ประธานของสมาชิก จำนวน 3 คน

เครื่องมือการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่มีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีการชี้นำคำตอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมากที่สุด และเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ดังนี้

ประสานผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกไว้เพื่อขอความอนุเคราะห์การให้สัมภาษณ์ นำรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกไว้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำและความเห็นชอบ ผู้วิจัยขอบัณฑิตวิทยาลัยออกหนังสือพร้อมเอกสารประเด็นการการสัมภาษณ์ถึงมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตัวเอง พร้อมจัดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการบันทึกตลอดการสนทนา เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความสมบูรณ์ครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากนั้นแปลผลจากการสังเคราะห์เนื้อหาแล้ว นำเสนอในรูปแบบพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ อาชีพหลักคือการเกษตร รายได้ไม่แน่นอน ทำให้มีความเปราะบางต่อเศรษฐกิจ

ด้านสังคม พบว่า ยังคงวิถีดั้งเดิม แบบเครือญาติและการช่วยเหลือกัน รวมทั้งค่านิยมด้านบุญกุศล

สภาพการเลี้ยงควาย-วัว พบว่า มีลักษณะกึ่งดั้งเดิม-กึ่งพัฒนา ใช้พื้นที่กร้างหรือเสื่อมโทรม ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ แต่ยังขาดความรู้ด้านการจัดการสุขภาพสัตว์และการปรับปรุงพันธุ์ ผลผลิตที่ได้ช่วยลดต้นทุน ใช้แรงงานสัตว์แทนเครื่องจักร และผลิตปุ๋ยอินทรีย์ รวมถึงการจำหน่ายลูกสัตว์เพิ่มรายได้

ผลผลิตและผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ผลผลิตโดยตรง พบว่า ควายและวัวที่ได้รับการจัดสรรจากโครงการสามารถใช้แรงงานในไร่นา ทดแทนค่าใช้จ่ายด้านเครื่องจักรการเกษตร มูลสัตว์ถูกนำมาใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ ผลสัมฤทธิ์ระยะสั้น-กลาง ลดต้นทุนการผลิตและสร้างผลผลิตที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม สมาชิกบางส่วนสามารถขยายพันธุ์สัตว์เพื่อจำหน่ายลูกวัว-ลูกควายเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือน (สมาชิกส่งคืนลูก 1 ตัว ต่อ 1 แม่พันธุ์ ให้โครงการแล้ว)

ผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจ พบว่า โครงการช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มรายได้ และบรรเทาความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เกษตรกรมีผลลัพธ์ คือ “ทุนทางเศรษฐกิจ” ที่จับต้องได้จากการครอบครองสัตว์

ผลสัมฤทธิ์ทางสังคม พบว่า ส่งเสริมการรวมกลุ่มและความร่วมมือในชุมชนเกิดกิจกรรมร่วมกันและความสามัคคี เสริมสร้างคุณค่าทางจริยธรรมและวัฒนธรรมเช่น การช่วยเหลือเกื้อกูล และการสร้างบุญจากการเลี้ยงสัตว์

โครงการธนาคารควาย-วัว ในพื้นที่อำเภอแม่ริม มีผลผลิตโดยตรงวัดได้ทันทีหลังการดำเนินงาน มีผลสัมฤทธิ์การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม คุณภาพชีวิตในระยะสั้น-กลาง และมีผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและยั่งยืนในระยะยาว มีบทบาทสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก แม้จะยังมีข้อจำกัดด้านความรู้เชิงเทคนิคและการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก แต่ผลลัพธ์โดยรวมแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดต้นทุนการผลิต เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัวของสมาชิกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามี 2 ด้านที่อยู่ระดับมาก ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการพึ่งพาตนเอง ในขณะที่มี 2 ปัจจัยที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นภาพรวม ปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัวของสมาชิก

ปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัวของสมาชิก (N=61)	μ	σ	แปลผล
1. ด้านเศรษฐกิจ	3.32	0.96	ปานกลาง
2. ด้านสังคม	3.02	0.85	ปานกลาง
3. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.69	0.89	มาก
4. ด้านการพึ่งพาตนเอง	3.68	0.82	มาก
สรุป	3.43	0.88	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าทั้ง 3 ประเด็นอยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ กลไกการบริหารกลุ่ม ฐานะและการแสดงความมั่นคงของกลุ่ม และบทบาทการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน / ชุมชนท้องถิ่น

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นภาพรวม ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม

ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม (N=61)	μ	σ	แปลผล
1. กลไกการบริหารกลุ่ม	3.39	0.93	ปานกลาง
2. ฐานะและการแสดงความมั่นคงของกลุ่ม	2.89	0.87	ปานกลาง
3. บทบาทการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน / ชุมชนท้องถิ่น	2.74	0.87	ปานกลาง
สรุป	3.01	1.42	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าด้านความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าทั้ง 3 ประเด็นอยู่ระดับมาก ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์โครงการ ด้านวัตถุประสงค์และเงื่อนไขโครงการ และหน่วยงานและเจ้าหน้าที่

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นภาพรวม ด้านความพึงพอใจ

รายการ (N=61)	μ	σ	แปลผล
1. ด้านวัตถุประสงค์และเงื่อนไขโครงการ	3.45	0.82	มาก
2. ด้านผลสัมฤทธิ์โครงการ	3.74	0.78	มาก
3. หน่วยงานและเจ้าหน้าที่	3.44	0.86	มาก
สรุป	3.54	0.82	มาก

สรุป ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลในการเลี้ยงควาย-วัว ของสมาชิก ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม ความพึงพอใจ ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม สมาชิกมีระดับภูมิสังคมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความพึงพอใจและปัจจัยที่เอื้อต่อการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและเศรษฐกิจของครัวเรือน สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการจัดสรรสัตว์เลี้ยงที่เหมาะสม ความสามารถในการให้ลูกอย่างต่อเนื่อง การนำมูลสัตว์ไปผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่เอื้ออำนวยความสะดวก ในด้านปัจจัยการเลี้ยงสัตว์ สมาชิกสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ และหญ้า เพื่อลดต้นทุนและดูแลสุขภาพสัตว์ รวมทั้งมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้ออาหารและแลกเปลี่ยนความรู้ อย่างไรก็ตาม ด้านความเข้มแข็งของกลุ่มยังมีข้อจำกัด โดยแม้จะมีคณะกรรมการบริหารการประชุมสม่ำเสมอ และระบบบัญชีโปร่งใส แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกและการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้มีความชัดเจนมากขึ้น

การเลี้ยงควาย-วัวในโครงการธนาคารควาย-วัวของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่อำเภอแม่อรม ขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงโครงสร้าง (ทรัพยากรและเศรษฐกิจ) ร่วมกับปัจจัยเชิงสังคมวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของกลุ่มแม้อย่างไม่สูง แต่สะท้อนศักยภาพในการพัฒนาให้เข้มแข็งมากขึ้น หากมีการสนับสนุนเชิงวิชาการและเครือข่ายภายนอก ส่วนความพึงพอใจของสมาชิกอยู่ในระดับสูง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมสำคัญที่จะทำให้โครงการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรค ผลการวิจัยพบว่า ที่สมาชิกประสบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร การจัดการ และการขาดเครือข่ายสนับสนุน ข้อเสนอแนะที่สมาชิกเสนอจึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม การสนับสนุน

ทรัพยากร และการพัฒนาเครือข่ายการตลาด ซึ่งหากสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยยกระดับโครงการธนาคารควาย-วัวให้มีความมั่นคงและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนา ควรยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของในหลวง ร.9 โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพอย่างต่อเนื่อง แนวทางสำคัญ ได้แก่ ส่งเสริมความรู้และทักษะด้านการเลี้ยงสัตว์ยั่งยืน เช่น การดูแลสุขภาพ การผลิตอาหารสัตว์ท้องถิ่น และการทำปุ๋ยอินทรีย์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ จัดตั้งธนาคารอาหารสัตว์และกลุ่มผลิตปุ๋ย พัฒนาอาชีพเสริม เช่น ปลูกสมุนไพร เลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก ค้าขายออนไลน์ และท่องเที่ยวเชิงเกษตร เชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของรัฐ มหาวิทยาลัย และเอกชน เพื่อสนับสนุนด้านงบประมาณ ความรู้ และการตลาด โดยฝ่ายบริหาร 1 (สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2567) กล่าวว่า “โครงการนี้ช่วยให้เราได้เรียนรู้เรื่องการเลี้ยงควาย-วัวแบบประหยัด ใช้ของที่มีในท้องถิ่น เช่น หญ้า ฟาง และมูลสัตว์ ไม่ต้องพึ่งพาอาหารสำเร็จรูปมากเหมือนเมื่อก่อนทำให้ลดต้นทุนได้เยอะ” สะท้อนให้เห็นว่าการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างรู้คุณค่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันฝ่ายบริหาร 2 (สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2567) ได้กล่าวว่า “ถ้าเรามีความรู้ มีการรวมกลุ่มกัน ช่วยกันดูแล ช่วยกันแก้ปัญหา ทุกอย่างมันจะไปได้ดี” ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์สมาชิกบ้านดง (สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2567) และสมาชิกบ้านสะลงโน (สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2567) พบว่า โครงการธนาคารควาย-วัวช่วยสร้างรายได้เสริมจากการใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยอินทรีย์และการขยายพันธุ์สัตว์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า “ได้ขี้มันมาก็เอาไปใส่พืชไร่พืชสวน มีแต่ได้ปุ๋ย” และอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “ขี้วัวขี้ควายมันเป็นปุ๋ยอย่างดีปลูกผักได้งาม ไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมี” แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาโครงการไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคี มีระบบช่วยเหลือกัน และเกิดการเรียนรู้ร่วมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ภูมิสังคมในพื้นที่อำเภอแม่ริมถือเป็นรากฐานสำคัญในการวางแผนการพัฒนาสมาชิกอย่างเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อบูรณาการเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่และศักยภาพของชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยโดยภาพรวม พบว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด โดยสมาชิกโครงการมีระดับภูมิสังคมโดยรวมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความพึงพอใจและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงควาย-วัว แสดงถึงความรู้พื้นฐานด้านการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ของสมาชิก อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็งของกลุ่มยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก และกลไกภายในไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเต็มที่ ส่งผลให้การเข้าถึงทรัพยากร เช่น งบประมาณ เครื่องมือ และองค์ความรู้เชิงวิชาการยังไม่ครอบคลุม จึงจำกัดศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและยกระดับขีดความสามารถของสมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์ (2567) ที่ระบุว่า การแก้ปัญหาของแต่ละพื้นที่ที่ไม่สามารถใช้วิธีการเดียวกันได้ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจในบริบททางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เฉพาะถิ่นเพื่อสร้างกลไกความร่วมมือที่แท้จริง อีกทั้ง สอดคล้องกับรายงานผลดำเนินงานสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [สำนักงาน กปร.] (2560) ที่ชี้ว่าการพัฒนาชุมชนตามแนวทางในหลวงรัชกาลที่ 9 ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อเสริมศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ทั้งสองงานวิจัยสะท้อนข้อค้นพบของการศึกษาในครั้งนี้ว่า แม้ชุมชนมีทุนทางภูมิสังคมและความพึงพอใจสูง แต่หากขาดการเชื่อมโยงและสนับสนุนจากภายนอก ก็ยังไม่สามารถพัฒนากลุ่มไปสู่ความเข้มแข็งเต็มรูปแบบได้

สมาชิกมีระดับภูมิสังคมที่น่าพึงพอใจ พื้นที่เหมาะต่อการเกษตรและมีต้นทุนแห่งชีวิตที่เป็นประเพณี สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่ไม่เพียงใช้ในการดำรงชีพ แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การเลี้ยงควาย-วัวจึงมิใช่เพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หากยังเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณค่าความเชื่อ และความร่วมมือของคนในชุมชนที่ช่วยสร้างความมั่นคงทั้งในระดับครัวเรือนและสังคมโดยรวม สอดคล้องกับมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (2532) จากหนังสือ 72 ปี พระเทพกวี ที่ระบุว่า การพัฒนาชนบทต้องยึดรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมเป็นแกนกลางของการพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์ (2567) ที่อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยการทำความเข้าใจภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น มิอาจใช้แนวทางเดียวกันกับทุกพื้นที่ได้ ซึ่งทั้งสองงานวิจัยต่างชี้ไปในทิศทางเดียวกันคือการตระหนักถึง “ภูมิสังคม” ในฐานะปัจจัยสำคัญของ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน แม้จะเน้นต่างมิติ แต่ก็เสริมกันให้เห็นทั้งรากฐานทางวัฒนธรรมและความจำเป็นของการเข้าใจบริบทพื้นที่

การใช้มูลควาย-วัวผลิตปุ๋ยอินทรีย์ช่วยลดต้นทุน เป็นแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า อีกทั้งยังสร้างรายได้เสริมจากการจำหน่ายปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยเม็ด สอดคล้องกับงานวิจัยของบัณฑิต เสาภาภรณ์, ทักษญา สง่าโยธิน, และ ลลิต ถนอมสิงห์ (2564) ที่ระบุว่า การเพิ่มมูลค่าจากทรัพยากรท้องถิ่น เช่น มูลสัตว์ เป็นกลไกสำคัญในการลดต้นทุนและสร้างรายได้ของเกษตรกร ขณะเดียวกันยัง สอดคล้อง กับงานวิจัยของเพลินพิศ สืบพานิช (2567) ที่ระบุว่า ชุมชนเกษตรกรซึ่งขาดเงินทุนควรได้รับการส่งเสริมด้านรายได้และการลดต้นทุนการผลิต การผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ จึงเป็นทางเลือกที่ตอบโจทย์ดังกล่าว แม้ควาย-วัวไม่ใช่อาชีพหลัก แต่สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากการจำหน่ายลูกสัตว์ ปุ๋ยอินทรีย์ และบริการไถนา ช่วยลดหนี้สินและสร้าง “ทุนทางเศรษฐกิจ” ให้ครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุนทรเขมาภินันท์, พระครูสุจิตติวัฒน์, และ เวชยันต์ จิตะสุโท (2562) ที่ระบุว่า การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืน โดยเปรียบเทียบแล้ว งานของเพลินพิศ สืบพานิช เน้น “ทุนและต้นทุนการผลิต” ส่วนงานของพระครูสุนทรเขมาภินันท์เน้น “ความมั่นคงยั่งยืน” ซึ่งเสริมกันและสะท้อนผลวิจัยนี้ว่าการสร้างรายได้เสริมจากควาย-วัวและอาชีพต่อเนื่องเป็นฐานสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน แม้เริ่มมีทรัพยากรอาหารสัตว์จากภูธรธรรมชาติ ฟางข้าว และเศษพืช แต่การขาดพื้นที่เลี้ยงสัตว์และสภาพอากาศแปรปรวน โดยเฉพาะฤดูแล้ง ส่งผลต่อสุขภาพสัตว์และต้นทุนการเลี้ยง การเสริมความรู้ด้านสุขภาพสัตว์ การผลิตอาหาร และแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมถึงการจัดตั้งเครือข่าย เช่น สหกรณ์ กลุ่มอาชีพ หรือธนาคารอาหารสัตว์ จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงกับภาครัฐ สถานบันการศึกษา และองค์กรเอกชนช่วยขยายการเข้าถึงทรัพยากรและตลาด การพัฒนาควรยึดการมีส่วนร่วมและบริบทวัฒนธรรม สอดคล้องกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 และแนวคิดของบัณฑิต เสาภาภรณ์, ทักษญา สง่าโยธิน, และ ลลิต ถนอมสิงห์ (2564) ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ความรู้ทางวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

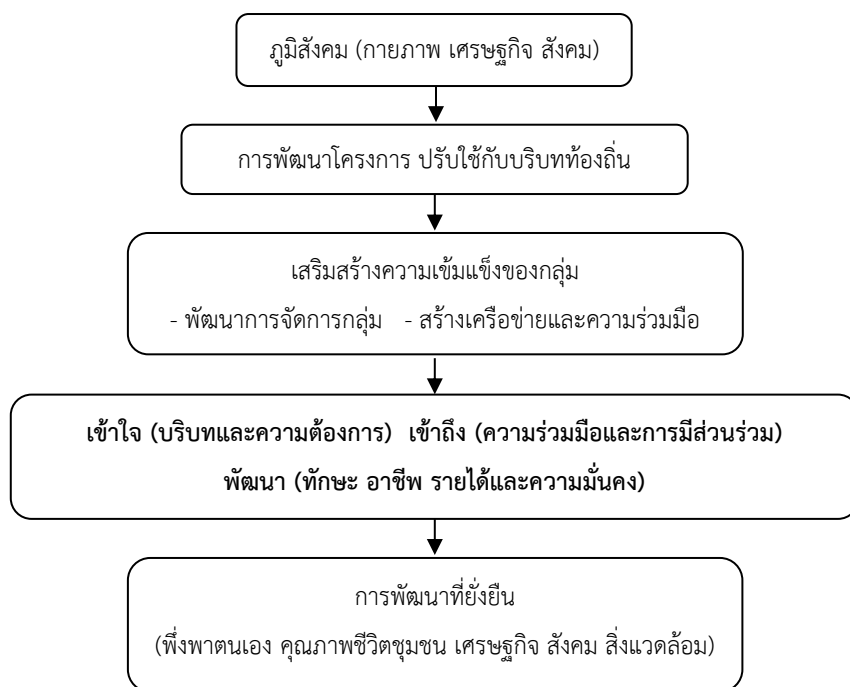
แนวทางการพัฒนา มุ่งเสริมศักยภาพสมาชิกทั้งระดับครัวเรือนและกลุ่มให้พึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยผสมความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [สำนักงาน กปร.] (2559) ที่เน้นว่าความรู้การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเกษตรกรสู่ความยั่งยืน การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการเลี้ยงสัตว์ยั่งยืน ครอบคลุมการดูแลสุขภาพสัตว์ จัดการอาหาร แปรรูปผลิตภัณฑ์ และการใช้ของเสีย เช่น มูลสัตว์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนและรักษาสสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ปลูกหญ้าในพื้นที่เหลือใช้ และประยุกต์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการเลี้ยงสัตว์ สอดคล้องกับงานวิจัยของเพลินพิศ สืบพานิช (2566) ที่ระบุว่า “การเลี้ยงสัตว์แบบพึ่งตนเอง” ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของเกษตรกรรายย่อย การใช้ทรัพยากรในพื้นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การสนับสนุนอาชีพเสริมควบคู่การเลี้ยงควาย-วัว เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปลูกพืชสมุนไพร เลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก และพัฒนาเกษตรเชิงท่องเที่ยว เพื่อกระจายรายได้และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาอาชีพเดียว โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและต้นทุนต่ำ การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก เพื่อเข้าถึงทรัพยากรสำคัญ เช่น งบประมาณ เครื่องมือ เวชภัณฑ์ องค์ความรู้ และตลาด การสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ ช่วยเพิ่มศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ต้องอาศัยความพร้อมของสมาชิก ความเข้มแข็งของผู้นำ และการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทชุมชนเพื่อความยั่งยืน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอดี เหตุผล และภูมิคุ้มกัน ซึ่งช่วยให้เกษตรกรมั่นคงในเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของตน ตามที่ เพลินพิศ สืบพานิช (2567), เพ็ญภา ทองปรอน, ไชยวัฒน์ เผือกคง, และ ธุพล ทองอินทราช (2567) ระบุว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเริ่มจากความเข้าใจปัญหาฐานราก การบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ภูมิสังคมเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนา เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีบริบทเฉพาะ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การพัฒนาจึงต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจ

เข้าใจภูมิสังคมเพื่อให้แนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพจริงของชุมชน การปรับรูปแบบโครงการธนาคารควาย-วัวให้เหมาะกับบริบทท้องถิ่นช่วยสร้างความยืดหยุ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน การรวมกลุ่มของสมาชิกเป็นพลังสำคัญที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการจัดการร่วม การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นแนวทางสำคัญ โดย “เข้าใจ” คือการตระหนักถึงปัญหาและความต้องการจริงของสมาชิก “เข้าถึง” คือการสร้างใจไว้วางใจและการมีส่วนร่วม และ “พัฒนา” คือการเสริมทักษะ อาชีพ และรายได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการทั้งหมดนี้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและคุณภาพชีวิตที่มั่นคงในระยะยาวของชุมชน

ภาพที่ 1. การเชื่อมโยงภูมิสังคมกับการพัฒนาสมาชิกโครงการ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.1.1 โครงการธนาคารควาย-วัวควรมุ่งพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยเน้นการเสริมสร้างความรู้และทักษะของสมาชิกผ่านการอบรมด้านการเลี้ยงสัตว์สมัยใหม่ การจัดการโรค การปรับปรุงพันธุ์ และการแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าเพิ่ม ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งอาหารและน้ำอย่างยั่งยืน เช่น การปลูกพืชอาหารสัตว์และจัดทำแหล่งน้ำสำรอง พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้มูลสัตว์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนและสร้างรายได้เสริม

7.1.2 สำหรับชุมชนและกลุ่มสมาชิก ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการจัดกิจกรรมร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแก้ปัญหาร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความไว้วางใจภายในชุมชน รวมถึงพัฒนาอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับบริบท เช่น การปลูกผักปลอดสาร หรือพืชสมุนไพร เพื่อกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

7.1.3 ส่วนในระดับบุคคล สมาชิกควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เปิดใจเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และมีส่วนร่วมในการสื่อสารกับกลุ่มและโครงการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถสะท้อนความคิดเห็น ความต้องการ และร่วมวางแผนพัฒนาชุมชน ได้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืนทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนในระยะยาว

7.2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสมาชิกโครงการธนาคารควาย-วัว เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน แม้สมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการ ในระดับสูง แต่ความเข้มแข็งของกลุ่มยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดการเชื่อมโยง กับหน่วยงานภายนอกและการบริหารจัดการกลุ่มที่เป็นระบบ การศึกษาครั้งต่อไปจึงควรมุ่งวิเคราะห์เชิงลึกถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการรวมกลุ่ม เช่น บทบาทของผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการสนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชน เพื่อหาแนวทางพัฒนากลุ่มให้มีความยั่งยืนมากขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

7.2.2 การต่อยอดโครงการธนาคารควาย-วัวสู่การพัฒนาอาชีพเสริมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน เนื่องจากผลวิจัยชี้ว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การใช้มูลสัตว์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และการปลูกพืชสมุนไพรมีศักยภาพสูงในการสร้างรายได้ การศึกษานี้จะช่วยให้สามารถออกแบบโมเดลการพัฒนาเชิงบูรณาการ ที่ต่อยอดจากโครงการเดิมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์. (2567). การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 5 : ภูมิสังคม. *วารสารสถาบันพอดี้*, 1(5), 30-40.
- ที่ระลึก 72 ปี พระเทพกวี 26 พฤศจิกายน 2532. (2532). เชียงใหม่: มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท.
- บัณฑิต เสาวภาภรณ์, ทักษิญา ส่งาโยธิน, และ ลลิต ถนอมสิงห์. (2564). การศึกษาหลักการทรงงานใน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อน้อมนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสำหรับกิจการเพื่อสังคม. *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*, 13(1), 311-328.
- พระครูสุนทรเขมาภินันท์, พระครูสุจิตติวัฒน์, และ เวชยันต์ จิตะสุทโธ. (2562). ศาสตร์พระราช : พุทธบูรณาการแห่งนวัตกรรมการศาสนาสมัยใหม่เพื่อสังคมไทยทุกระดับ. *กระแสวัฒนธรรม*, 20(37), 87-101.
- เพ็ญญา ทองปรอน, ไซยวัฒน์ เผือกคง, และ จุฬพล ทองอินทราช. (2567). โครงการธนาคารโค-กระบือบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายภาครัฐและชุมชนในพื้นที่ตำบลลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย*, 5(1), 72-86.
- เพลินพิศ สืบพานิช. (2566). พุทธสันติวิธีกับโครงการพัฒนาธนาคารโค-กระบือที่สร้างสันติสุขแก่บุคคลและชุมชน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 6(4), 254-266.
- เพลินพิศ สืบพานิช. (2567). การพัฒนาธนาคารโค-กระบือ เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข โดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณี อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ. *วารสารการทบทวนนวัตกรรมการบริหาร*, 7(1), 150-162.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. (2563). *ศาสตร์พระราช*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท. (2562). ธนาคารควาย-วัว มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/suksaphathnachnbth/ธนาคารควาย-วัว-มลนธศึกษาพัฒนาชนบท>
- ลลิต ถนอมสิงห์. (2557). หลักการทรงงานและองค์กรแห่งการเรียนรู้ไปสู่องค์กรแห่งความยั่งยืน. *วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 9(1), 1-21.

วิไลลักษณ์ เรืองสม. (2560). การน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาล ที่ 9) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 11(พิเศษ), 249-258.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2559). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). *รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.

Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*. Retrieved from [https://legacy.voteview.com/pdf/ Likert _1932.pdf](https://legacy.voteview.com/pdf/Likert_1932.pdf)